

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

122:3 • 2002

Översikter

Maskulinum som problem: Genusforskningen om män

Av David Tjeder

Även männen har en historia som kan skrivas som genus. Detta börjar historiker äntligen förstå. Fältet, som knappast ens fanns för femton, tjugo år sedan, har redan hunnit explodera så att en heltäckande översikt över den forskning som utförts blivit närmast en omöjlighet. En hel rad forskare från olika discipliner skriver nu böcker och artiklar i imponerande mängd kring frågan om hur manligheter konstruerats och sett ut i historien. Det är egentligen först nu vi börjar förstå hur viktig även manlighetens konstruktion är för en fullständig uppfattning av genusrelationer i historien. Ändå är det många som fortfarande skriver om genus som om det bara är något som gäller kvinnor, och många som skriver böcker som uppenbart handlar om män och manlighet utan att veta om det. För många är män fortfarande könlösa representanter av arten människa. Till exempel har den stora mängd forskare som skrivit om dandyn bara sällan diskuterat hur dandyn fungerade som ett alternativt manlighetsideal. Dandyn blir annorlunda – men inte en annorlunda typ av *man*.¹ I många böcker finner vi fortfarande en uteslutande blick på män, med korta tillägg om kvinnor som får representera genus.

Den här korta översikten tar upp några centrala monografier och antologier på fältet, med viss slagsida åt forskning rörande 1800-talet. Jag kan knappast hävda att genomgången är fullständig. Snarare än att diskutera ett fåtal verk i detalj gör jag en översiktlig genomgång av den befintliga forskningen. Böcker och artiklar används därför mer som exempel på linjer i forskningen än för en kritisk diskussion.²

Undersökningen av manligheter i historien kommer, grovt sett, från två olika håll. Dels har historiker från en rad olika deldiscipliner öppnat sina

1. Se tex Françoise Coblence, *Le dandysme, obligation d'incertitude*, Paris 1988; Alain Montandon (ed), *L'honnête homme et le dandy*, Tübingen 1993. Båda dessa böcker reproducerar den genusblindhet som vidlåder 1970-talets livaktiga dandyforskning.

2. En omfattande kommenterad bibliografi finns på <http://www.historia.su.se/safari/artiklar/tjederBibliografi.htm>; en massiv men dessvärre okommenterad bibliografi finns på <http://www.anu.edu.au/~a112465/mensbiblio/mensbibliomenu.html>.

ögon för manligheten, dels har en stor mängd litteraturvetare börjat intressera sig för manlighet. Här kommer de förra att stå i centrum för diskussionen. Även bortom de rent litteraturhistoriska verken råder en förvirrande men förhoppningsvis kreativ och öppen mångfald.

Om någon teoretiker dominerat fältet är det den australiensiske professorn i sociologi Robert Connell. Connells dominans är dock inte så stark att fältet blivit likriktat. Över huvudtaget kan fältet sägas vara underteoretiserat. Detta visas av det ofta ganska ogenomtänkta användandet av Connells begrepp "hegemonisk maskulinitet".³ En teoretisk antologi som *Rethinking Masculinity* kan genom sin undermålighet nästan läsas som en diagnos över fältets utvecklade teoretisering. Längre når *Theorizing Masculinities*, men även här varvas nytänkande med en del grunda och grumliga tankar om att det är samma sak att förstå som att förändra manligheter.⁴

Antologierna i ämnet visar en tydlig utveckling av fältet över tid. James A Mangan och James Walvins tidiga och intressanta antologi *Manliness and Morality* (1987) fokuserar nästan uteslutande helt manliga miljöer, där frågan om manlighet har varit mycket tydlig och lätt att analysera: sport, scoutrelsen, äventyrsböcker och militären diskuteras.⁵ Senare svenska undersökningar av sådana helt manliga miljöer har nått längre. Thomas Sörensen, som studerat husarernas hypermaskulina kultur i sekelskiftets Malmö, gör det bland annat genom att även följa husarernas relationer till Malmös homosexuella subkultur. Eva Blomberg, som behandlar manlighetskonstruktioner inom svensk gruvindustri under tidigt 1900-tal, gör det genom att också studera uteslutningsmekanismer gentemot kvinnors fackföreningar och arbete i gruvorna. Ella Johanssons avhandling om skogsarbetare under tidigt 1900-tal genom att kontrastera männens maskulinitet i skogen om vintern mot den heterosociala maskuliniteten i bygden när snön väl smält undan. Ulla Johansson och Christina Florin i deras banbrytande studie av läroverket och den borgerliga manligheten gör det genom att studera de homosociala strukturerna i

relation både till den kvinnliga underordningen och underordningen av män från andra klasser. I Norge har Tallak Moland studerat den homosociala äventyrsmaskulinitet som förkroppsligades av Nansen. Både etnicitet och borgerlighetens dröm om en manligare manlighet införlivas här i analysen. I dessa studier når man bortom de rena beskrivningarna av hur män förväntas vara i hypermaskulina miljöer, som katalogiseras i *Manliness and Morality*.⁶

I senare antologier finns en större bredd. Tendensen att göra svepande uttalanden om hela seklers manlighetsideal har också försvagats över tid. Redan i Michael Ropers och John Tosh's antologi *Manful Assertions* (1991) finns en bredare ansats. Här analyseras enskilda medelklassfamiljers fäder sida vid sida med hantverkarkulturens manlighet och kritiken av Frälsningsarméns nyktra manlighetsideal. En amerikansk antologi från samma tid visar samma mångfald i upplägget, och en befriande frånvaro av alltför svepande generaliseringar. Här finns studier av så skilda ämnen som vansinnets genus, mansklubbars initiationsriter, skilsmässor och mäns vänskapsrelationer.⁷ Även två svenska antologier redigerade av Claes Ekenstam med flera, *Rädd att falla* (1998) och *Sprickor i fasaden* (2001), har samma mångfald och nyanserade förståelser av maskuliniteter historiskt och idag. Här undersöks bland annat bodybuilding, 1700-talets kärleksrelationer och den manliga grätens historia.

1700-talets manlighet har varit föremål för en rad olika studier. Michèle Cohen har i sin *Fashioning Masculinity* (1996) studerat hur engelsmännen skapade en manlighet byggd på distans till de effeminerade fransmännen. Om manlighet ofta har skapats genom det detaljerade beskrivandet av omanlighet, var tydligen bilden av den franska effeminerade mannen helt central för den engelska självförståelsen under 1700-talet. Överhuvudtaget tycks frågan om feminisering (en mindre bra svensk term för engelskans effeminacy) ha varit mer brännande under 1700-talet än under tidigare sekler.⁸ Det är som om den sensitivitetsskult som bredde ut sig under detta sekel medförde en ökad oro kring sprättar och modelejon, vilkas vackra kläder och tju-

3. R W Connell, *Masculinities: Power, Knowledge and Social Change*, Cambridge 1995 (en bok som för övrigt bör läsas på engelska, inte i den svenska översättningen). För en briljant redogörelse för begreppet, se Marie Nordberg, "Hegemonibegreppet och hegemonier inom mansforskningsfältet", i Per Folkesson, Marie Nordberg & Goldina Smirthwaite (red), *Hegemoni och mansforskning*, Karlstad 2000.

4. Larry May, Robert Strikwerda & Patrick D Hopkins (eds), *Rethinking Masculinity: Philosophical Explorations in Light of Feminism*, Lanham 1996 (2 utg); Harry Brod & Michael Kaufman (eds), *Theorizing Masculinities*, Newbury Park (CA) 1994.

5. De enda undantagen är Jeffrey Richards, som studerar vänskapsidealet mellan män, och Rotundo, vars huvudverk diskuteras nedan.

6. Thomas Sörensen, *Det Blänkande Eländet*, Malmö 1997; Eva Blomberg, *Män i mörker: Politik och identitet i svensk gruvindustri 1910–1940*, Stockholm 1995; Ella Johansson, *Skogarnas fria söner: Maskulinitet och modernitet i norrländskt skogsarbete*, Stockholm 1994; Christina Florin & Ulla Johansson, "Där de härliga lagrarna gro...". *Kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850–1914*, Kristianstad 1993; Tallak Moland, *Fridtjof Nansen. En mann. Kontruksjon av en territoriell maskulinitet*, Hoveduppgave i Historia, Oslo 1997.

7. Mark C Carnes & Clyde Griffen (eds), *Meanings for Manhood: Constructions of Masculinity in Victorian America*, Chicago & London 1990. Jfr också den heterogena men ojämna antologin Harry Brod (ed), *The Making of Masculinities: The New Men's Studies*, Boston 1987.

8. Se också Philip Carter, *Men and the Emergence of Polite Society: Britain 1660–1800*, Harlow 2001.

siga peruker kunde uppfattas som ett tecken på att den sanna manligheten var urlakad, kanske till och med i kris. Som Jonas Liliequist har visat gäller detta även den svenska manligheten under 1700-talet.⁹

Flera av artiklarna i Tim Hitchcock och Michèle Cohens spännande antologi *English Masculinities 1660–1800* (1999) pekar i en liknande riktning. Till exempel blev den växande homosexuella subkulturen en viktig motbild för de heterosexuella ideal som fördes fram. Möjligen överdrivs dock vikten av dessa ganska små subkulturer, menar historiken John Tosh i en avslutande essä. Kritiken av till exempel petit-maitren och andra omanliga män grundades mer i deras oförmåga att arbeta, och deras alltför stora (märk väl!) intresse i att bli älskade av kvinnor, än i att de skulle likna homosexuella. Samtidigt kunde individuella män ta del av flera olika manlighetsideal. Philip Carters essä om James Boswell visar hur Boswell kunde konsumera enorma mängder alkohol i sällskap med andra män, och följa hårda etikettsregler och flirta med kvinnor iklädd tjugiga kläder i finare salonger. Även Tim Hitchcocks essä om John Cannon visar hur skilda maskuliniteter kunde integreras i en och samma person. För svenskt vidkommande har Claes Ekenstam gjort flera liknande studier av individuella mäns multipla maskuliniteter.¹⁰

Hitchcock och Cohens antologi ger flera viktiga bidrag till fältet. Elizabeth Foyster diskuterar hur våldsutövning alltmer kom att kopplas enbart till män när könen alltmer kom att ses som väsensskilda men komplementära.¹¹ Karen Harvey visar hur 1700-talets pornografi var besatt av bilden av den erigerade penis som manlig, samtidigt som det fanns en stark oro över den förlorade självkontroll som följde av sexuell upphetsning. Därför lades hela ansvaret för mäns upphetsning på den hotande kvinnan. Här finns en ansats att skriva en pornografins historia i ett kritiskt maskulinitetsperspektiv som är spännande och nyskapande.¹²

För 1800-talet finns det två amerikanska översikter som överlappar varandra i sin undersökning av främst medelklassens manlighet. I den välskrivna

9. Jonas Liliequist, "Från niding till sprätt. En studie i det svenska omanlighetsbegreppets historia från vikingatid till sent 1700-tal", i Anne-Marie Berggren (red), *Manligt och omanligt i ett historiskt perspektiv*, Stockholm 1999.

10. Claes Ekenstam, "Kroppen, viljan & skräcken för att falla. Ur den manliga självbehärskningens historia", i Claes Ekenstam m fl (red) *Rädd att falla. Studier i manlighet*, Stockholm 1998; idem, "Johan Gabriel Oxenstierna – en man för vår tid?", i Claes Ekenstam m fl (red), *Sprickor i fasaden. Manligheter i förändring*, Stockholm 2001.

11. Om manlighet och våld jfr också Pieter Spierenburg (ed), *Men and Violence: Gender, Honor, and Rituals in Modern Europe and America*, Ohio 1998.

12. Jfr också Annie Stora-Lamarres brett upplagda *L'Enfer de la IIIe République. Censeurs et pornographes (1881–1914)*, Paris 1990, som bitvis berör maskulinitet.

tegelstenen *Manhood in America* (1996) undersöker Michael S Kimmel med brett uppslag de förändringar i manlighetsidealen som skett från sent 1700-tal till idag. Kimmel urskiljer tidigt tre olika manlighetstyper: *the Heroic Artisan*, *the Genteel Patriarch* och *the Self-Made Man*. Dessa tre ideal från tre olika klasser fanns redan under tidigt 1800-tal, menar Kimmel, och alla senare manlighetsförändringar är egentligen bara nya varianter av dessa ideal. Kimmel drar här sin schematisering väl långt. Viljan att skriva historien om de dominerande idealen medför att alternativa manligheter och mot-exempel försvinner. Manligheten framstår som märkligt enhetlig, tydlig och lättförklarad.¹³ Detta är en kritik som även drabbar åtminstone delar av min egen forskning.¹⁴

En annan översiktlig bok med större nyansrikedom är Anthony Rotundos *American Manhood* (1993), som också den tecknar förändringar inom borgarklassens manlighetsideal. Även Rotundo kan kritiseras för att endast sällan citera källor som uttrycker alternativa idéer om manlighet, eller röster som kritiserade de rådande idealen. Ändå är rätlinjigheten inte alls lika långt dragen som hos Kimmel. Här finns flera originella perspektiv, då Rotundo till exempel undersöker den kultur av närmast kaotisk socialdarwinistisk barn-dom som danade unga pojkar till en konkurrensinriktad maskulinitet. Även mäns vänskapsrelationer till andra män diskuteras.¹⁵ Rotundos skildring av förändringarna i manlighetsidealen är också, om än schematisk, mer nyanserad än Kimmels. Här finns ett rikare och bredare material av både personliga brevsamlingar och uppfostrande litteratur. Medan de faktiska männen tenderar att försvinna hos Kimmel är de helt i centrum hos Rotundo.

Ytterligare en översiktlig studie som fått stort genomslag är George L Mosses *The Image of Man* (1996). Här lämnar Mosse ett viktigt bidrag till manlighetens historia, inte minst genom sin undersökning av vad han kallar manlighetens mottyper. Hans historia om vad han kallar den maskulina stereotypen blir minst lika mycket en historia om kritiken av stereotypiserade grupper som homosexuella, dandyer och judar.¹⁶ Samtidigt är Mosse ännu

13. Jfr också Martin Bergströms kritik av Kimmel i "Idéer om mannen i historien", *Lychnos* 1998.

14. Jag tänker framför allt på min i vissa stycken alltför svepande essä "One Hundred Years of Uncertainty: Changing Conceptions of the Ideal Man, 1800–1900", i Arne Jarrick (ed), *Only Human: Studies in the History of Conceptions of Man*, Stockholm 2000.

15. Jfr om manliga vänskaper även Marianne Berg Karlsen, "I Venskaps Paradis". En studie av maskulinitet og vennskap mellom men, Oslo 2001, som rör 1800-talets första hälft.

16. För en tidigare period, jfr Louise Mirrer, "Representing 'Other' Men: Muslims, Jews, and Masculine Ideals in Medieval Castilian Epic and Ballad", i Clare A Lees (ed), *Medieval Masculinities*, Minneapolis 1994.

fyrkantigare än Kimmel och Rotundo. Den maskulina stereotypen skapas kring 1800, och har sedan dess endast genomgått marginella förändringar, menar Mosse. Historien om den moderna manligheten blir historien om den muskulösa kroppen som är villig att dö för sitt fosterland. Inga andra ideal tycks ha verkat bland män under de senaste 200 åren.¹⁷ Jens Ljunggren har i sin skarpsinniga avhandling *Kroppens bildning* (1999) också nyanserat Mosses något otympliga maskulina stereotyp. Ljunggren visar utifrån den svenska Linggymnastikens manlighetsideal att stereotypen förändrades över tid.¹⁸

Ett sätt att komma bort från de enkla förklaringar om förändring som karaktäriserar främst Mosse och Kimmel, men även Rotundo, är att undersöka mäns faktiska liv. I en ny monografi om hur medelklassmannen skulle vara i hemmet, *A Man's Place* (1999), har John Tosh gjort just detta. Det finns en rad problem även med Toshs studie av viktorsiansk manlighet. Eftersom boken bygger på brev, dagböcker och självbiografier har Tosh tvingats till en ganska hård empirisk avgränsning. Hans tolkningar av förändringar i manlighetsidealen bygger på endast sju familjer, vilket gör att slutsatserna bitvis känns preliminära. Vad gäller de råd som gavs till män har Tosh egentligen bara studerat två sådana böcker.

Ändå når Tosh långt just genom att fokusera mer på män och mäns vardagsliv, bortom officiella bilder av muskulösa män och homosociala grupperingar som scouterna. Det visar sig att en alltför kraftig betoning på ideologin om de separata sfärerna lett till en blindhet kring vikten av mannens auktoritet i hemmet. Visst var hemmet kvinnans plats och offentligheten en männens arena. Men mannens roll var minst lika viktig i hemmet som i det offentliga. Endast den gifte familjefadern kunde nå sann manlighet. Så blev mäns liv tudelat, mellan en mjukare (men fortfarande överordnad) roll i hemmet, och en hårdare, konkurrensinriktad roll i tävlan med andra män i det offentliga rummet.

Samtidigt noterar Tosh en förändring, där den gifte mannens ställning försvagades mot slutet av 1800-talet. Män flydde undan hemidealet till en mer äventyrsbetonad (och sexuellt utsvävande) manlighet i det brittiska imperiets olika hörn. Andra valde att förbli ungarlar och ta del av det ökade utbudet av exklusivt manliga klubbar, där cigarrer och alkohol ersatte den maskulinitet som byggde på vikten av att vara en god fader och kärleksfull make.

17. Jfr kritik av Mosse i Bergström 1998; Stefan Dudink, "The trouble with men: Problems in the History of 'Masculinity'", *European Journal of Cultural Studies* 1998:3; Claes Ekenstam, "Historisk mansforskning", i *Rädd att falla*, s 21f.

18. Jag diskuterar Ljunggrens avhandling tillsammans med Bo Nilssons mer utförligt i "What the gendering of men has engendered", *NORA: Nordic Journal of Women's Studies* 2000:3.

Genom att studera mäns liv mer än hur bilderna av mannen förändrats nyanserar Tosh de svepande tolkningar som andra forskare gjort.

För en tidigare period finns en liknande öppenhet i Anne Laskayas läsning av Chaucers *Canterbury Tales*. Här diskuterar Laskaya de multipla manlighetsmodeller som existerade sida vid sida under medeltiden. Till exempel kunde det kristna idealets betoning på ödmjukhet och medlidande samsas med ett krigarets och ridderlig kärlek. Jag tror inte att Laskayas översikt visar att det fanns fler motsägelser i medeltidens manlighetsideal än vad som senare skulle bli fallet. Det tycks snarare som om forskare inte alltid haft samma öppna blick för just det man teoretiskt skrivit så mycket om: vikten av att skriva om maskuliniteter, istället för maskulinitet.¹⁹

Detta för oss tillbaka till fältets teoretisering. En möjlig kontrovers med feminismen är den nya maskulinitetsforskningens betoning på vikten av homosocialitet för manligheten. Forskare som studerar manlighet analyserar inte sällan uteslutande relationer mellan män för att begripa manlighet, något som ibland sticker i ögonen på kvinno- och genushistoriker som menar att frågan om kvinnors underordning osynliggörs i den nya forskningen om män. Detta behöver dock inte alls vara fallet. Istället pekar själva frånvaron av idéer om kvinnor och kvinnlighet i diskurser om män på stabiliteten i kvinnors underordning: den finns inte i källorna och har inte varit problematisk för män just för att underordningen inte varit ifrågasatt. Det tycks onekligen som om *vissa* maskuliniteter byggs främst homosocialt, i spel mellan män. Här är det inte underordningen av kvinnan som är av intresse för enskilda män, utan underordningen av andra män. Kimmel går dock förmodligen för långt när han påstår att manlighet är en nästan uteslutande homosocial konstruktion.

En hel rad forskare har nämligen visat på manligheter som har konstruerats främst i relation till kvinnor eller en versaliserad Kvinna. Annelise Mauge visat skarpsinnigt i *L'identité masculine en crise* (1987) hur det sena 1800-talets besatta antifeminism var uttryck för en manlighet som upplevde sig attackerad av rabiata, inte sällan lesbiska, feminister. Själva den pågående diskursen om kvinnan och kvinnligheten läser Mauge som uttryck för en hotad manlighet som diskuteras i relation till kvinnan, istället för till andra män. Samma undersökning av idéer om kvinnor som uttryck för en specifikt manlig mentalitet gör Genevieve Lloyd i sin briljanta översikt över filosofins historia, *The Man of Reason* (1984). Gabrielle Houbres studie av det tidiga

19. Se Anne Laskaya, *Chaucer's Approach to Gender in the Canterbury Tales*, Cambridge 1995, speciellt s 15–31.

1800-talet, *La Discipline de l'amour* (1997), berör både idéer om manlighet och kvinnlighet, och visar på de många kopplingarna mellan de båda genuskonstruktionerna. En tidig amerikansk studie som inte fått det genomslag den förtjänar i Sverige, Mary P Ryans *Cradle of the Middle Class* (1981), studerar parallellt både manlighetens och kvinnlighetens konstruktion under 1800-talet i staten New York.

Robert Nyes undersökning av dueller, sexualitet och heder i 1800-talets Frankrike, *Masculinity and Male Codes of Honor in Modern France* (1993) visar dessutom hur en förment homosocial manlighet – representerad av duellen – i själva verket har heterosociala grunder. Här visar Nye hur mannens heder i Frankrike i stor utsträckning knöts till hustruns sexuella renhet, på ett sätt som skiljer sig radikalt från den svenska traditionen.²⁰ Hos Nye undersöks både den homosociala relationen i form av dueller, och på vilka sätt relationer mellan män och kvinnor fick bäring för manligheten. När hustruns sexuella heder knöts till manligheten förnekades också kvinnans status av subjekt i sexualitetsfrågor: hennes sexualitet tillhörde inte henne själv, utan hennes man.²¹ Nyes sällan refererade bok är onekligen bland det bästa som skrivits på fältet.

Jag tror inte att det är en slump att många av dessa forskare är kvinnor, och att många män som studerar manlighet tenderar att uteslutande betona de homosociala delarna av manlighetens konstruktion. Hellre än att studera båda könen finns alltså möjligen en viss tendens hos vissa maskulinitetsforskare att inte helt inbegripa båda könen konstruktioner, att enbart fokusera männen. Förutom Kimmel är framför allt Mosse ett exempel på detta. Mosse berör endast mycket kortfattat på vilka sätt relationen med och uppfattningar av kvinnan spelade in i manlighetens konstruktion.

Den ibland uttryckta oron att den nya manlighetsforskningen inte bygger tillräckligt på genusteorier och maktanalys tycks dock inte ha särskilt mycket grund, om man inte – oegentligt – räknar in betoningen på mäns relationer till andra män som *i sig* genusblinda. Av alla böcker jag läst om manlighetens historia finns det egentligen bara en, Marc Gerzon i sin *A Choice of Heroes* (1982) som har ett uttalat essentialistiskt perspektiv.²² Fältet är både internationellt

20. Se Lilliequist 1999, s 73–76, och referenser där.

21. Jfr också Robert M Ireland, "The Libertine Must Die: Sexual Dishonor and the Unwritten Law in the Nineteenth-Century United States", *Journal of Social History* 1989:3.

22. Ett undantag på svensk botten som genom sin pamflettartade karaktär väl inte skall räknas in i den egentliga maskulinitetsforskningen är Jan Myrdals ohöjt antifeministiska och essentialistiska läsning av Strindbergs manlighet; Jan Myrdal, *Johan August Strindberg*, Stockholm 2000.

och i Sverige grundat i feministisk genusforskning. Jag bara har funnit en enda kritisk kommentar till genusforskningsfältet som sådant. Den återfinns i en mycket kort förbryllande passus i Sörensens ovannämnda avhandling.²³

Den verkliga genusblindheten ligger dock inte i den nya maskulinitetsforskningen. Den ligger hos de många forskare som skriver uteslutande om män som om de inte hade könsorgan eller levde i en struktur som gör att de med fördel studeras som män, och inte bara som människor. Många män har skrivit mängder med böcker som är studier av manlighet, utan att författarna själva tycks veta om det.²⁴ Ett nästan övertydligt exempel på en sådan "maskulinitetsforskare utan att veta det" är Didier Nourrisson, som i sin *Le buveur du XIXe siècle* (1990) studerat kampen mot alkohol, den faktiska konsumtionens förändringar, och diskursen om alkohol i franskt 1800-tal. Här finns ett enskilt kapitel om diskursen kring kvinnlig alkoholism, en skarp läsning där ideologier kring kön synliggörs tydligt. Men resten av boken, som alltså behandlar män, förblir blind för att genus spelar en avgörande roll även här. Utan att veta det reproducerar Nourrisson idén att mannen först och främst är människa. Henrik Berggren gör samma sak i sin avhandling *Seklets ungdom* (1995), vars enda resonemang kring genus rör kvinnor, medan resten av boken uteslutande handlar om män.

Samtidigt finns en viss blindhet för manlighetens konstruktion i delar av den genusforskning som fokuserar kvinnors underordning eller (mäns) idéer om kvinnlighetens essens. Bitvis är det inom genusforskningen så, att "kön" är liktydigt med "kvinnor" eller "kvinnlig underordning", utan att de manliga strategierna för denna underordning eller de underliggande idéerna om manlighet tydliggörs. Detta kan förklaras av att så lite fortfarande gjorts för att kartlägga de begränsande definitioner män lagt i begreppet "kvinnlighet". Dessvärre reproduceras på så sätt implicit idén att endast kvinnan är genus, eller åtminstone att hon är mer genusifierad än mannen. Thomas Laqueur säger det till och med explicit: "Woman alone seems to have 'gender' since the category itself is defined as that aspect of social relations based on difference between sexes in which the standard has always been man."²⁵

23. Sörensen 1997, s 206 fotnot 183.

24. Ett genusperspektiv hade kunnat ytterligare berika intressanta studier som t ex Claes Ahlund, *Den skandinaviska universitetsromanen 1877–1890*, Uppsala 1990; Leif Jonsson, *Ljusets riddarvakt. 1800-talets studentsång utövad som offentlig samhällskonst*, Uppsala 1990; Lars Magnusson, *Den bråkiga kulturen. Förläggare & Smideshantverkare i Eskilstuna 1800–1850*, Stockholm 1988; Sven G Svenson, *Gunnar Wennerberg. En biografi*, Stockholm 1986.

25. Thomas Laqueur, *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*, Cambridge, Mass 1990, s 22. Exempelvis Ingrid Holmquist, *Salongens värld. Om text och kön i romantikens salongskultur*,

Avslutningsvis behöver några ord sägas om vad som saknas på detta expansiva fält. En rad problem har nämnts i den summariska genomgången ovan. Om maskulinitetsforskningen (eller genusforskningen om män, eller den i mina ögon missvisande benämningen "mansforskningen"²⁶) verkligen skall kunna utveckla en förståelse för hur makt reproducerats, hur ideal fungerat och hur män upplevt sig själva som män behövs en allmänt mer nyanserad angreppsvinkel. Här kan delar av fältets teoretisering vara kontra-produktiv. Connells betoning på att det finns en (ibland, förvirrande nog, flera) hegemonisk maskulinitet som sätter ramarna för andra maskuliniteter är en sådan, om den används som utgångspunkt mer än som öppen fråga.²⁷ Samma sak gäller i de fall då frågan om homosocialitet blir axiomatisk. Även idén om mannen som en (oproblematiserad) norm för mänskligheten kan förhindra forskare att ens ställa frågan om hur den könsspecifika mannen har konstruerats: varför skall man forska om maskulinitet, om vi redan vet att mannen historiskt konstruerats som enbart människa? Här kan till exempel Angus McLarens nyanserade och mer öppna ansats i *The Trials of Masculinity* (1997) fungera som inspirationskälla.

Andra problem är mer handfasta. Historiker tar sig till exempel ytterst sällan tid att läsa en enda bok om andra perioder än just den som de själva undersöker. Sålunda hävdas ofta att manligheten var i kris just under den period som studeras, samtidigt som man för givet att det under föregående perioder fanns en "traditionell" manlighet, som får fungera som en oproblematiserad utgångspunkt. Detta gäller till exempel André Rauchs i övrigt förtjänstfulla, nyligen utkomna historik över manlighetsidealens förändringar i Frankrike under 1800-talet, *Le premier sexe* (2000). Rauch börjar i den franska revolutionen och utgår från att idealet (i singularis) var mycket stabilare på 1700-talet. Rauch har inte alls studerat den forskning som behandlar 1700-talet. Samma utgångspunkt och samma begrepp – "traditionell maskulinitet" – använder James Eli Adams i sin studie över 1800-talet, *Dandies and Desert Saints* (1995).²⁸

Stockholm/Stehag 2000 och Lynda Nead, *Myths of Sexuality: Representations of Women in Victorian Britain*, Oxford 1988, har mycket att säga om kvinnors underordning och idéer om "kvinnan", men endast begränsad explicit analys av de manligheter som ligger till grund för diskurserna.

26. För vad är egentligen en mansforskare? En man som forskar? Någon som forskar om män? Skall då mansforskare inte studera kvinnor och idéer om kvinnlighet?

27. Så uppfattar jag t ex Lena Eskilssons användande av Connell i "Manlighet och det nordiska rummet", *Kulturella Perspektiv* 1996:1.

28. Ytterligare ett exempel är Jacques Le Rider, "Misères de la virilité de la Belle Époque. Le cas d'Otto Weininger", *Le Genre Humain* 1984:2–3.

Tim Hitchcock och Michèle Cohen vänder istället på steken i inledningen till deras ovannämnda antologi, och säger att 1800-talet hade en stabilare uppfattning av manlighet än det 1700-tal de själva intresserar sig för. Inte en enda av författarna i antologin har någon fotnot till forskning om manlighet efter eller före den period de studerar. Referenser till Michael Ropers och John Tosh's antologi *Manful Assertions* lyser med sin frånvaro. Den enda som hänvisar till den tidigare antologin är just Tosh, som i ett slutkapitel summerar förändringar i maskulinitet mellan 1750 och 1850. Istället läser dessa 1700-talshistoriker bara böcker om 1700-talet – och gör så problemen med maskuliniteter under 1700-talet felaktigt till helt unika. Samma sak gäller 1800-talsforskarens ständiga tal om att manligheten var mer mångtydig och hotad just under 1800-talet, och ännu mer den stora mängd forskare som på ofta ganska lösa grunder hävdar att manligheten var i kris kring 1900. Det blir med maskulinitetsproblemen som med medelklassens framväxt: de sker alltid just i den period historikern studerar.

En annan blindhet inom den nuvarande forskningen om manlighet är frånvaron av ett kritiskt etnicitetsperspektiv. Trots att forskare ofta lite slentrianmässigt hävdar att manligheten var och är beroende av de tre klassiska parametrarna ålder, klass och etnicitet, finns det ytterst få studier av manlighet med ett konsekvent etnicitetsperspektiv. Ett undantag är Mrinalini Sinhas studie *Colonial Masculinity* (1995), där Sinha undersöker hur engelsmännen i Indien under sent 1800-tal i stor utsträckning byggde sin manlighet genom att beskriva indier, och inte minst den indiska överklassens män, som effeminerade.²⁹ Gail Bedermans briljanta studie *Manliness and Civilization* (1995) är också ett viktigt bidrag till denna diskussion. Bederman visar att det inte går att förstå de långtgående förvandlingarna i vit medelklass-maskulinitet kring sekelskiftet 1900 utan att studera hur vita män använde sig av valda delar av vad de uppfattade som afroamerikansk maskulinitet. Vad Sinha och Bederman visar är framför allt att maskuliniteter hos etniska minoriteter, både verkliga och fantiserade, har varit oerhört viktiga för den överordnade (vita) gruppen. Alternativa manligheter eller idéer om alternativa manligheter har alltså spelat större roll för idealens utformning än vad som framgår hos till exempel Michael Kimmel.

Ytterligare en annan delvis utforskad parameter är (hetero)sexualiteten. Allt sedan Jonathan Ned Katz banbrytande studie *The Invention of Hetero-*

29. Jag diskuterar Sinhas bok i detalj i "Genussystemet och den vite mannens börda", *Häftet för kritiska studier* 1999:3.

sexuality (1995) har vi vetat att heterosexualiteten, precis som homosexualiteten, har en historia. Men endast få studier av vita heterosexuella män behandlar just deras heterosexualitet på ett explicit sätt. Ett undantag på svensk botten är Bo Nilssons avhandling *Maskulinitet* (1999), där norrländska ungarlars identitet studeras i ljuset av att de som ogifta befinner sig i heterosexualitetens periferi. När heterosexualiteten väl studeras är det annars nästan uteslutande som motpolen till homosexualitet – trots att Katz visar att just denna indelning inte alltid sett ut som den gör idag.³⁰ En studie av heterosexualiteten före homofobins födelse någon gång under sent 1800-tal behöver alltså hålla det för en öppen fråga i vilken utsträckning den normerande heterosexualiteten ställdes mot homosexualitet, eller om det var andra (hetero?)sexualiteter – till exempel onanistens,³¹ förförarens³² eller tidelagarens³³ – som uppfattades som problematiska. Maskulinitetsforskningen behöver här införliva de insikter om sexualiteters historicitet som inte minst queerforskningen gått i bräsch för. I Sverige har Arne Nilsson förtjänstfullt gjort just detta. Genom sin studie av Göteborgs homosexuella subkultur och dess kopplingar till arbetarklasskulturen visas bland annat en heterosexualliseringsprocess över tid inom arbetarklassen: arbetarmäns korta ”besök” i den homosexuella subkulturen blir allt färre över tid.³⁴

I explosionen av litteratur om män och manlighet finns flera liknande hål som behöver fyllas. Ytterligare ett är den uppenbara relationen mellan religion och maskulinitet. Vi saknar studier av till exempel hur Jesu mandom förändrats över tid, och maskuliniteter i predikningar och andra religiösa skrifter – liksom av det religiösa innehållet i mer sekulära doktriner. Jeremy

30. Se textbidragen i Peter G Beidler (ed), *Masculinities in Chaucer: Approaches to Maleness in the Canterbury Tales and Troilus and Criseyde*, Cambridge 1998, där författarna konsekvent övertagit queerteoretikern Eve Kosofsky Sedgwick's teorier om 1800-talet utan att fråga sig hur och om detta låter sig överföras till medeltiden. Också i bidragen i Jay Losey & William D Brewer (eds), *Mapping Male Sexuality: Nineteenth-Century England*, London 2000, tas det nästan utestlutande för givet att en studie av manlig sexualitet måste lägga tonvikten på homo/heterobinären. ”Manlig sexualitet” blir här nästintill liktydigt med ”manlig homosexualitet”.

31. Se Claes Ekenstam, *Kroppens idéhistoria. Disciplinering och karaktärsdaning i Sverige 1700–1950*, Hedemora 1993, kap 6; Rydströms artikel i fotnot 33.

32. Se min artikel ”Don Juans problematiska manlighet: förföraren och sedlighetsdebatten i svenskt 1800-tal”, *Historisk tidskrift* 2000:3.

33. Se Jens Rydström, *Sinners and Citizens: Bestiality and Homosexuality in Sweden 1880–1950*, Stockholm 2001; idem, ”Sodomitical Sins are Threefold: Typologies of Bestiality, Masturbation, and Homosexuality in Sweden, 1880–1950”, *Journal of the History of Sexuality* 2000:3.

34. Se Arne Nilsson, *Såna & riktiga karlar. Om manlig homosexualitet i Göteborg decennierna kring andra världskriget*, Göteborg 1998; idem, ”Forskning om homosexualitet som mansforskning”, i *Rädd att falla*.

Gregory, vars essä ”Homo Religiosus: Masculinity and Religion in the Long Eighteenth Century” återfinns i Hitchcock och Cohens ovannämnda antologi, är en av få som diskuterat religion. Annars är det typiskt att det bara är mer extrema och mycket tydligt genusifierade doktriner, som Thomas Hughes hypermaskulinitetiska doktrin om ”muskulös kristendom” vid slutet av 1800-talet, som nämns i litteraturen om manlighet.³⁵

Ett nytt fält har skapats under de senaste femton-tjugo åren. Män betraktas inte längre bara som människor, utan som lika könade som kvinnor. I den rikhaltiga forskningen om män och manligheter finns det flera bidrag som ändrar vår förståelse av genus och historia. Det finns också problem med forskningsfältet. Några av dessa problem och några få resultat har lyfts fram här, främst vad gäller den internationella forskningen. En mer öppen användning av teoretiker som Kimmel och Connell skulle leda till större nyansrikedom. Viljan att berätta hela historier om mäns och manligheternas förändring har förvisso givit en del intresseväckande och breda översiktsverk. Dock skulle en mer begränsad ansats och en öppnare blick för alternativa manligheter och deras roll i idealens förändringar göra resultaten både mer trovärdiga och nyanserade. Ett bredare läsande av böcker om andra tider än den som råkar vara under den egna luppen skulle nyansera flera resonemang inte minst om maskuliniteters förmodade kriser.

35. Se Norman Vance, *The Sinews of the Spirit: The Ideal of Christian Manliness in Victorian Literature and Religious Thought*, Cambridge 1985; Donald E Hall (ed), *Muscular Christianity: Embodying the Victorian Age*, Cambridge 1994.